

Kolankowski, Zygmunt

Z "lelewelianów" leningradzkich

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 3/1, 141-158

1958

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zygmunt Kolankowski

Z „LELEWELIANÓW” LENINGRADZKICH

W leningradzkich zbiorach rękopiśmiennych nie brak pamiątek związanych z osobą, twórczością i działalnością Joachima Lelewela. Choć bawiem noga znakomitego dziejopisarza nie stała nigdy na nadnewskich prospektach, to nie był on osobą nieznaną w stolicy imperium. Znano go jako uczonego, zwłaszcza od chwili wydrukowania w „Archiwum Północnym“ (Siewiernyj Archiw) wydawanym przez Tadeusza Bułharyna, krytyki *Historii państwa rosyjskiego* Mikołaja Karamzina¹, która przyjęta została przez koła intelektualne Petersburga i Moskwy z dużym zainteresowaniem, znano jako polityka nieprzejednanie walczącego z caratem, którego przedstawicielowi nie wahał się wręcz wypowiedzieć, w słynnym spotkaniu na Wierzbnie, co o nim myśli rewolucyjny lud Warszawy.

Dokumenty związane z nazwiskiem Lelewela łączą się z obiema tymi stronami jego działalności. Jako uczoney prowadzi obfitą korespondencję, zerwaną dopiero przez wypadki 1830-31 roku, z profesorami i badaczami przeszłości Rosji, której większe lub mniejsze odpryski zachowały się w wielu radzieckich archiwach i zbiorach rękopiśmiennych. Jego pracy pedagogicznej, przerwanej znaną decyzją wydalenia go wraz z trzema kolegami z uniwersytetu wileńskiego, dotyczą akta znajdujące się w zespole Ministerstwa Oświaty przechowywanym w Centralnym Archiwum Państwowym Akt Dawnych w Leningradzie (CGADAL)²; jako polityka-emigranta dotykały go represje, których odbiciem są konfiskaty jego arty-

¹ Zob. nr 1 przyp. 4.

² CGADAL, F. 734, o. 1, nr 20415 s. 183 i n.

kułów i dzieł orzekane przez Komitety cenzury petersburski i główny — cesarstwa³.

Z dość dużej ilości materiałów ogłaszam dziś część ciekawszych, autograficznych, mających większe znaczenie dla historii nauki polskiej.

Materiały korespondencyjne pochodzą głównie z Archiwum Akademii Nauk ZSRR w Leningradzie, gdzie wśród papierów Jana Łobojki⁴ udało się w kwietniu 1956 r. rozpoznać trzy nieznane dotąd listy oryginalne Lelewela (nr 1-3). Znaczenie ich leży głównie w charakterze naukowym tej korespondencji omawiającej zarówno bieżące prace, znajdujące się właśnie na warsztacie Lelewela, jak i pewne, nie zawsze zrealizowane projekty na przyszłość. Znajdują się w nich ciekawe uzupełniające wiadomości o kontaktach Lelewela ze znakomitym mecenasem nauki i sztuki Mikołajem Rumiancewym, znane z zachowanego fragmentu ich korespondencji, wydanego jeszcze w 1909 r. przez W. Francewa⁵.

Również z Archiwum AN ZSRR pochodzą listy do P. Köppena i Ch. Frähna⁶. (nr 4 i 5).

Ze zbiorów Oddziału Rękopiśmiennego Biblioteki Publicznej im. Sałtykowa-Szczedrina w Leningradzie zaczerpnięta jest notatka autograficzna w sprawie statutów litewskich, pochodząca z lat 1819—1822 (nr 6). W zbiorach tych, w tece określonej jako „autografy Lelewela“, znajdują się ponadto:

1) Odpowiedź odmawiająca nieznanemu adresatowi zasiłku z braku funduszy. Na papierze ze sztychowanym godłem Komitetu Narodowego Polskiego, datowana Paryż 11 sierpnia 1832, wypisana ręką Waleriana Petkiewicza (również podpisanego), do czego J. Lelewel dopisał własnoręcznie: „Pozdrowienia i braterstwo, Lelewel“.

2) Autograficzne zaświadczenie wydane przez J. Lelewela N. Bońkowskiemu, datowane w Brukseli, 21 lutego 1835, stwierdzające, że przed wstąpieniem do wojska pracował w „Ministerstwie Oświaty i Wyznań“ (w jęz. francuskim).

3) Oderwany od jakiegoś polskiego listu, zapewne autograficznego, wąski skrawek papieru, dolny margines karty z podpisem „Joaachim Lelewel“.

³ CGADAL, F. 772, o. 7, nr 152171; F. 772, o. 8, nr 6; F. 777, o. 25, nr 440

⁴ Zob. niżej, nr 1 przyp. 1.

⁵ W. Francew; *Iz pierepiski gr. N. P. Rumiancewa*, Warszawa 1909.

⁶ Zob. nr 3 przyp. 4 i nr 5 przyp. 1.

4) Notatka o J. L. ręką współczesną, w języku niemieckim, gotykiem. Należy przypuszczać, że nie jest ona autografem, a stanowiła objaśnienie kolekcjonera, który na odwrocie notatki o statutach dopisał uwagę w języku niemieckim.

Z innych materiałów na uwagę zasługuje niewielki bilecik autograficzny J. Lelewela, przechowywany w zbiorach Instytutu Literatury Rosyjskiej Akademii Nauk ZSRR (Dom Puszkina), pod sygnaturą F. 184, nr 43. Jest to polecenie adresowane do księgarza brukseleńskiego Melin doręczenia 100 egzemplarzy atlasu wydanego przez Z. Schlettera (do *Géographie du Moyen âge*), datowane 10 września 1852 r.

Rzecz jasna, w korespondencji wzajemnej uczonych i w aktach urzędowych różnych instancji jest mnogość wzmianek o działalności, pracach i poglądach Lelewela. Wyszukanie ich, wybranie istotnych jest sprawą żmudnych i długotrwałych poszukiwań, które wszakże przynieść powinny poważne i ciekawe wyniki.

* * *

Materiały ogłaszane są w pełnym tekście, bez skrótów, nawet jeśli chodzi o przydługą anegdotę o Józefie Gołuchowskim, charakteryzującą czynną postawę życiową tego wybitnego myśliciela. Zachowano pisownię i interpunkcję oryginału z uwagi na jej charakterystyczne właściwości, w innych punktach stosując o ile możliwości przepisy „Instrukcji wydawniczej dla źródeł historycznych od XVI do połowy XIX wieku“, Wrocław 1953.

1. *Lelewel Joachim do Jana Łobojko*¹.

Warszawa, 17 III 1825

O przebiegu prac naukowych, zagadnieniach bibliograficznych historii narodów skandynawskich, wyniku poszukiwań dla M. P. Rumiancewa.

Autograf, papier, form. 21 × 25 cm, k. 2, zapisane k. 1-2, na k. 2', adres: A Monsieur Monsieur Łobojko, Professeur et Chevalier, Vilna; w k. 2 dziura po otwarciu listu, na k. 2 ślad pieczęci lakowej.

Archiwum Akademii Nauk ZSRR, Leningrad, R. IV, o. 52, nr 4.

¹ Jan Łobojko (1786—1861), prof. literatury rosyjskiej i historii na uniwersytecie wileńskim, później w akademii med.-chirurgicznej w Wilnie. Ukraińiec z pochodzenia, wychowanek uniwersyteckiego charkowskiego, po polsku nauczył się dopiero jako profesor w Wilnie. Ogłosił ważniejsze prace: *O literaturze skandynawskiej* (tłum. polskie Hlebowicza, Wilno 1822), *O ważniejszych wydaniach Herbersteina*, Petersburg 1818 oraz *Antologia poezji rosyjskiej*, Wilno 1827.

Wielmożny Mci Dobrodzieju!

Dłużny jestem z odpisem Panu memu. Niedziwiłoby to Pana mego, gdybym zdał przed nim sprawę z zatrudnień moich które mi się nadarzają. Wszakże często nie warte są wspomnienia, a spomiędzy ważniejszych wiele dni zajęło mi determinowanie starych pieniędzy które w bliskości Płocka w liczbie wielu set, kilka grzywien srebra wynoszących w roku 1824 w czerwcu wygrzebane zostały. Miałem ich w moich rękach blisko 200 i z tego rozpoznałem że są w połowie angielskie między latami 950 a 1042 bite, a w połowie niemieckie między 950 a 1046 bite, cokolwiek widzieć czeskich a mniej węgierskich tegoż czasu, czyli zaś jakie Bolesława Wielkiego, króla Polskiego między nimi się znajdują to jest pod kwestją. Pieniądze te były pewnie zakopane w 1047 roku kiedy przyszło do ostatniej walnej między Masławem i królem Kazimierzem I bitwy, pod Płockiem stoczonej. Tak tedy od tego czasu w lat 777 z ziemi wydobyte zostały. Rzucają one niemałe światło na ówczesny handel i na świetną władzę Masława, a na wielki wpływ Kanutów królów duńskoangielskich. Wnet wygotuję do tego sztychy i opisane wydrukuję².

Wyszła też u nas kronika Prokosza mniemanego pisarza, który miał żyć za czasów Mieczysława Igo³. To nie jest Joachim który był od Nestora dawniejszy. Prokosz od niego jest mędrszy, w inwencie i kompozycje bogatszy. Już ta kronika doszła do Petersburga i jakiegokolwiek chałasu (!) nabrojiła. Gotuję na nią małą analizę którą i do Petersburga przeszlę, a to ad interim nim do Karamzina⁴ po-

² Jeszcze w tym samym roku 1825 L. ogłosił: *Dwie tablice starych pieniędzy w roku 1824 w Trzebuniu blisko Płocka wykopanych*, potem omówienie pt. *Wiadomość o starych pieniądzach blisko Płocka w 1824 r. w czerwcu w Trzebuniu wykopanych* (Dziennik warszawski, 1825/26) ostatecznie rozszerzoną odbitkę książkową pt. *Stare pieniądze w roku 1824 w czerwcu blisko Płocka w Trzebuniu wykopane, przez... objaśnione*, Warszawa 1826 z 6 tablicami sztychowanymi (H. Hleb-Koszańska i M. Kotwiczówna: *Bibliografia utworów J. Lelewela*, Wrocław 1952, n-ry 89, 98, 112).

³ Znane fałszerstwo Przybysława Dyamentowskiego († 1774), wydane przez H. Kownackiego u Glücksberga wyszło w Warszawie w r. 1825 pod tytułem: *Prokosz, Chronicon Slavo-Sarmaticum*. Zdemaskował je Lelewel recenzją opublikowaną w „Bibliotece polskiej“ 1825/26 (*Bibliografia ... J. Lelewela*, nr 94).

⁴ Karamzin Mikołaj Michajłowicz (1765—1826) znakomity historyk i literat rosyjski, do 1803 r. pracował jako publicysta i literat, w latach 1803—1816 napisał 11-tomową *Historię państwa rosyjskiego*, Petersburg. 1815—1824 (t. 12-ty zakończony przez Błudowa 1829) doprowadzoną do r. 1611. Uzasadniał w niej tezę silnej władzy absolutnej caratu: „Rosja była silna pod samodziemstwem, gdy władza słabła, spadała na nią klęski“. Lelewel ogłosił w piśmie „Siewernyj Archiw“ wydawanym przez Tadeusza Bułharvna krytykę K. (w tłumaczeniu Józefa Sękowskiego) — „Sew. Arch.“ nr 4 (1822), nr (1823), nr 9, 11

wrócę. Po Karamzinie dostanie się niektórym historykom Rossyjskim. Ale to poczekawszy.

Prof. Maciejewski⁵ (!) począł drukować historią prawa Rzymskiego. Porucznik Jakubowicz⁶ drukuje już swój dykcjonarz Rossyjski, ma jego orkusze przesyłać do Wilna. Miały iść przez moje ręce, ale to bądź się odwlekło, bądź inne on drogi znalazł.

Nic dotąd nie wiem czy Kanclerz⁷ na wsiadaniu z Wilna wygotowaną moją expedycją otrzymał. Powierzyłem ją Daniłowiczowi⁸, a czyli ją przesłał dotąd mię nie uwiadomił. Z Charkowa nie miałem od niego dotąd żadnej wiadomości, której wszakże z utęsknieniem wyglądam.

Dzieła o które mnie Pan mój pytasz Schlözers nordische Geschichte Thunmanus Untersuchungen über die Geschichte nordischen tudzież östlichen Völker⁹ wychodziły koło roku 1772, 1774 a zatym dobrze wyprzedziły wydanie schlözerowskie Nestora¹⁰. Co-

i 12 (1824), która zwróciła powszechną uwagę naukowych kół Rosji, m. inn. stała się punktem wyjściowym stosunku L. z kanclerzem M. P. Rumiancewym. (*Bibliografia ... J. Lelewela*, nr 78, 81, 86; fragmenty w jęz. franc. nr 91, 102, 105). L. nie wrócił już, mimo tej zapowiedzi do krytyki Karamzina, ogłosił tylko w 1826 r. w warszawskiej „Bibliotece polskiej“ rozprawkę pt.: *Kultura Waregów i Sławian, Wyjątek z rozbioru dziejów ruskich i Historii Karamzina*, będącą polskim tekstem czwartej rozprawy rosyjskiej, ogłoszonej w „Siewiernym archiwie“. Zdaniem Słiwińskiego, L. napisał dalszy ciąg krytyki, a tylko Bułharyn nie ważył się jej drukować A. Słiwiński, *Lelewel*, W-wa 1918 — I wyd. s. 150).

⁵ Prawidłowo Maciejewski Wacław Aleksander, wydał w 1820 r. *Principia iuris romani*, których drugie wydanie wyszło w r. 1825 pt. *Historia iuris romani, secunda editio*.

⁶ Jakubowicz Antoni (1789—1842) wojskowy (stad przezywany „porucznikiem“ i tłumacz. ogłosił w l. 1825—28 dwutomowy *Słownik rosyjsko-polski*.

⁷ Rumiancew Mikołaj Piotrowicz (1754—1826), mąż stanu i mecenas nauki i sztuki, opiekował się licznymi uczonymi iłożył znaczne fundusze m. in. na wydawnictwa źródeł historycznych. Korespondencję jego z Lelewelem, przechowywaną dziś w Centralnym Państwowym Archiwum Akt Dawnych w Moskwie, ogłosił W. Francew: *Iz pierepiski gr. N. P. Rumiancewa*, Warszawa 1909.

⁸ Daniłowicz Ignacy (1789—1843), historyk i prawnik, wydawca źródeł prawnych, od 1822 profesor „prawa krajowego“ uniwersytetu wileńskiego, w r. 1824 usunięty wraz z Lelewelem, J. Gołuchowskim i ks. Bobrowskim, otrzymał katedrę dyplomacji na uniwersytecie charkowskim. Znakomity paleograf i szperacz archiwalny i biblioteczny, pozostawał w bliskim kontakcie z M. P. Rumiancewym.

⁹ August Ludwik v. Schlözer (1735—1809) wybitny sławista niemiecki w latach 1761—1767 przebywał w Rosji. Swą *Allgemeine nordische Geschichte* wydał w 1772 r.

Thunmann Hans Eryk (1736—1778) wydał w r. 1772 w Berlinie *Untersuchungen über die alte Geschichte einiger nordischen Völker*, a w 1774 r. w Lipsku *Untersuchungen über die Geschichte östlichen europäischen Völker*,

¹⁰ W l. 1802—1809 A. L. Schlözer wydał dzieło: *Nestor — Russische Annalen in ihre Slavonischer Grundsprache, verglichen, übersetzt und erklärt von...*, Göttingen, Theil 1—5.

więc (!) w nich było stosownego do objaśnienia Nestora, to Schlözer pewnie użył, albo z tym wojnę prowadził. — Dzieło *nordische Geschichte* obejmuje pokrótce bo w jednym tomie 4to pierwotne dzieje słowiańszczyzny i Skandynawii i cokolwiek innych pobliskich wschodnich ludów, ale na początku wielka połowa tego woluminu, zajęta jest rozpoznaniem znajomości tych okolic przez Greków i Rzymian starożytnych. Niespodziewam się tedy ażeby te dzieła zbyt wiele Panu dopomóc mogły. Wszelako te dzieła są interesowne i miłoby było ich cytowanie sprawdzać; te dzieła ściągają się jedynie do dziejów miejscowych a zatym pięknie byłoby żebyś je Pan mógł mieć pod ręką i przyzwoite jest ażeby się w bibliotece uniwersytetu znajdowały. Powtarzałem to w Wilnie że je dla biblioteki sprowadzić wypada. Jest to artykuł niewielkiego wydatku i prostej księgarskiej drogi, ponieważ dotąd te dzieła nie są rzadkie w Niemczech.

Co się dotyczy kwestji o Iziaslawa Jarosławicza nie miałem dotąd sposobności w tej mierze rozpatrzeć się, ale otym nie zapomnę, mianowicie że rozwaga ta mięsza się w recenzją Karamzina.

Daniłowicz komunikował mnie był z Petersburga kwestję od Kanclerza tymi słowy: „Kanclerz chce wiedzieć zdanie Polskich literatów o dziele mnie nieznanym: *Relatje powszechnie albo nowiny pospolite z włoskiego przez Lenczyca przetłumaczonym drukowaniem w Krakowie 1609 r.* —“. Dzieło to jest Jana Botero sławnego Włocha który 1608 czy 1617 umarł¹¹. Wydał on, *Relazioni universali* w Rzymie 1592, 1595, w Brescii 1598 i później często przedrukowane. Tłumaczenie tedy Polskie zrobione było z pierwotnych najkompletniejszych wydań. Ponieważ autor jest Włoch najlepsze o nim zdanie znaleźć można w Tiraboschim a podobno i w Genguenai *hist. dela litter. Ital.*; tudzież w Wachlerze *Gesch. der historischen Forschung und Kunst*¹². Jest to dzieło swego wieku polityka czyli

¹¹ Botero Jan (1540—1617), historyk i geograf włoski, autor szeregu dzieł, napisał m. in. *Relazioni universali...*, Rzym 1592, przetłumaczone przez Pawła Łęczyckiego (Łęczyckiego, Lenczyca) i wydane w r. 1609, 1613, 1659. Rozdział o Polsce przedrukowany też był osobno u Elzewirów.

¹² Tiraboschi Girolamo (1731—1784), bibliotekarz, autor *Storia della letteratura italiana*, pierwsze wydanie Modena 1772—1782 13 tomów. Genguenai, prawidłowo: Ginguéné Piotr Ludwik (1748—1816) krytyk i historyk francuski, wydał głosną w swoim czasie *Histoire littéraire d'Italie*, 9 tomów, Paryż 1811—1824.

Wachler Jan Fryderyk Ludwik (1767—1838), historyk niemiecki, autor *Handbuch der Geschichte der Litteratur*, Marburg 1804-5, 2 tomy i *Geschichte der historischen Forschung u. Kunst seit der Wiederherstellung der litterarischen Cultur in Europa*, Göttingen 1812-20, 2 tomy.

statysty jakiego wówczas jedynie tylko same Włochy wydać mogły. — Jeszczem o tym do Daniłowicza nie pisał i nie wiem kiedy-bym napisał, bo dotąd niewiem jak on tam w Charkowie zasiadł.

Mamie Dobrodziejce najgłębsze uszanowanie moje składam, za Jej łaskawą pamięć i względy naktóre zasłużyć niemożem, z wdzięcznością tysiączne dzięki składam.

Dziewkanowi Groddkowi proszę moje uszanowanie oświadczyć. — Podobnie przy zdarzonej okazji Professorom Borowskiemu, Rustemowi, Spitznagelowi, Dziewkanowi Znosce, Malewskiemu¹³ i innym jeśni o mnie niezapominali, moje attencje i tysiączne ukłony —

Łączę wyraz rzetelnego szacunku i poważenia
 WWMMPana Dobrodzieja
 najniższy Sługa

Lelewel Joachim

2. Lelewel Joachim do Jana Łobojko

Warszawa, 3 II 1827

Podaje żartobliwe nowiny o Józefie Gołuchowskim, omawia projekty naukowe, interweniuje na rzecz S. Kiewlicza.

Autograf, papier, form. 20 × 24 cm, k. 2, zapisane 1—2 jak nr 1.

Za łaskawą o mnie pamięć składam tysiączne dzięki. Bądź Panie mój oświadczyć je swej Mamie Dobrodziejce i złożyć moje uszanowanie i attencje.

Gołuchowski¹ także mnie oblił, abym go statecznym względem Pańskim zalecił. Dziwną a częstą na świecie metamorfozą, stał się Gołuchowski z filozofa rolnikiem a do tego zuchem. Wszedł on

¹³ Grodeck Godfryd Ernest (1762—1826) profesor filologii klasycznej i historii sztuki na uniw. wileńskim.

Borowski Leon (1784—1846), profesor wymowy i poezji.

Rustem Jan (1761—1835), znakomity malarz, profesor malarstwa.

Spitznagel Ferdynand (1757—1826) profesor historii naturalnej i terapii ogólnej, dziekan wydziału medycznego.

Malewski Szymon (1759—1832), profesor prawa i ekonomii, w latach 1816-22 rektor uniw. wileńskiego.

Znosko Jan (1772—1833), ekonomista, prof. filozofii.

¹ Gołuchowski Józef (1797—1858), filozof, po ukończeniu Teresianum wiedeńskiego i uniwersytetu w Heidelbergu, w latach 1823-24 wykładał filozofię na uniw. wileńskim. Usunięty wraz z Lelewelem. Daniłowiczem i ks. Bobrowskim. Posiadał wieś Garbacz w Sandomierskiem (powiat opatowski).

w dziedzictwo pewnej wsi w Sandomierskim województwie. Była ona podrujnowana i zeszkodzona mianowicie w odosobnionym od niej lesie o milę od niej odległym. Powdźierali się do tego lasu bliżsi sąsiedzi. Gołuchowskiemu wypadało nie tylko o prawo do niego upomnieć się ale nadto wejść w jego posesję. Wiedział zaś że wdziercy nad wdzierstwem swoim czuwają a to tym łatwiej im bliżsi tego lasu byli: Gołuchowskiemu wypadało o milę doń posyłać. Z tym wszystkim przedsięwziął wyprawę. Przygotował pozwy aby drogą cywilną o swoje się upomnieć i wysłał na miejsce do lasa, razem wozów 30, pod biegłym dowódcą aby ciąć na swoją potrzebę drzewo, z zaleceniem aby się trzymali kupą i nikt nieważył się odłączać od gromady. Rzeczywiście wdziercy sąsiedzi nie zaniechali podjazdów i napaści chcąc, to siekiery, to wozy i uprząż grabić, te atoli usilności ich były próżne bo było w kupie 30 ludzi i jeden ich dowódca. Naładowali więc wozy i ruszają naodwrot. Sąsiedzi nie zaniechali i w odwrocie do nich podskakiwać: a że w ciągu drogi trzeba było owym 30 wozom i konnemu dowódcy przebywać wąwóz: Wdziercy sąsiedzi ten wąwóz osadzili i zasadzki poczyniwszy do otwartego wyzwali boju. Roztropny dowódca gracko się sprawił nie nastawał, odparł tylko i szedł naprzebój, żaląc się głośno o dopełniony gwałt! Wrócił tedy do domu z całą Gołuchowskiego satysfakcją poturbowawszy kilku ludzi napastujących siebie a 30 wozów na miejsce przyprowadził. Gołuchowski niezwłocznie wygotował kryminalne pozwy o napaść na otwartej drodze i w wielkie swoich zdzierców napędziwszy tarapaty, na zimowe leże zjechał do Warszawy. Widzieć go teraz jak chodzi po sklepach i fabrykach: ogląda kosy, sierpy, młóckarnie, sieczkarnie, młynki etc. etc. jak się po księgarniach o płodozmiennych gospodarstwa dziełach dopytuje, jak je wertuje, czyta, sylabizuje. Wie już kiedy siać i kiedy zbierać. Mówię mu i powtarzam że gospodarstwo nic warte bez żony. Przyznaje poniekąd moją maxymą Gołuchowski, ale twierdzi że niema do tego czasu i sposobu, utrzymując że łatwiej by mu było w Wilnie się ożenić, gdyby dłużej był pobyl. Ja temu wiarę daję, bo gdy umiał kokietować poważne niewiasty i panie, nietrudno by mu było i pannieńkę uskarbić. Ale Gołuchowski utrzymuje więcej, że w Wilnie więcej znajdował do wyboru niż w stolicy Warszawie albo w okolicy swojej. Może też jeszcze niedobrze się rozpatrzył w okolicy swojej. Powiadam mu czasem (żeby się drażnić) że nie będzie miał dosyć czasu rozpatrzeć się w okolicy swojej wiejskiej, tego Gołuchowski nieprzypuszcza i nie ma nadzieji aby się miał naco światu uczonemu

przydać. Ja sędzę że jeśli znajdzie szczerze przychylnych i dobrze w jego naukowych rozpatrujących się pracach, że znowu uczenie wystąpić może. I nie od tego byłby, natura wilka do lasa ciągnie.

Masz tedy Panie o Gołuchowskim awantury. Mówił mi Sawuszkiewicz² że miał zlecenie od Pana Dobr[odzieja] aby się z Gołuchowskim widział. Wskazałem Sawuszkiewiczowi drogę i z tego powodu uprzejmie mam od Gołuchowskiego do Pana mojego zasłać wyrazy i o nim to nieco wypisałem.

Wspominał mi Sawuszkiewicz żeś Pan prace historyczne porzucił więc uważam że i projekt jechania do Kiöbenhawn upadł. Wyjaśnienie prawdy i pierwotnych Dziejów Ruskich i Normandzkich nie mały przez to uszczerbek ponieść³. Trzebaby choć jakim pismem drukowanym Duńczykom wiadomości udzielić z którymi nie są oswojeni. Słyszałem też że Pan pracujesz nad Antologią Ruską⁴: nie wątpię że w niej będzie dobór i wielki interes. Dlatego by jednak i pracy nad dziejami opuszczać niewypadało. — Ja dotąd nie opuszczam. Nie wiem póki tego będzie, na takim zamknięciu się w pracy literackiej między księgami i szpargałami, moje interesa ekonomiczne nie mały detryment cierpiały i cierpią: czasby o sobie pomyśleć lat mi przybywa sił ubywa.

Czytałem też kwestią od akademii Petersburgskiej ogłoszoną względem prawodawstwa pierwotnego Ruskiego. Kwestia ta niezmiernego jest interesu. Radbym zdążyć prędzej wydrukować moje objaśnienie (?) w początkowym Polskim prawodawstwie⁵, odpisującym na kwestię, mam nadzieję, iż niemałego byłyby użytku.

Z listem mojim niniejszym wcisnąłem się w kopertę Kiewlicza⁶. Wyczytasz Panie jego prośby, mam nadzieję że raczysz je wysłuchać i proszącemu dogodzić. Jeśli moja instancja do Dziekana zamieszona, którego przyjaźnią radbym się do zgonnie cieszyć, nie zaszkodzić ale co pomóc może śmiem ją tu po dawnym koleżeństwie załączyć

² Może Sawuszkiewicz Leopold Leon (Lew), późniejszy emigrant, autor szeregu prac historycznych, m. in. życiorysu Lelewela (Bruksela 1862).

³ Jak widać, Łobojko, którego zainteresowania literaturą skandynawską były mocno ugruntowane, wybierał się wraz z Lelewelem w podróż naukową do Danii.

⁴ Łobojko ogłosił w 1827 r. w Wilnie *Antologię poezji rosyjskiej* (Sobranije rossijskich st:chotworeni).

⁵ Zapewne chodzi o *Historyczny rozbiór prawodawstwa polskiego cywilnego i kryminalnego do czasów jagiellońskich*, Rocznik Tow. Król. Przyjaciół Nauk tom XIX, Warszawa 1827 (*Bibliografia ... J. Lelewela*, nr 119).

⁶ Kiewlicz Stanisław, pedagog przełożył kilka prac historycznych: Wahrnutha, *O źródłach początkowych dziejów rzymskich*, 1824 i Dunlopa *Historia literatury rzymskiej*, 1823.

do Pana mojego. Nie chciej odmawiać Kiewliczowi pomocy swojej i rącz go obdarzyć świadectwami potrzebnymi, na których mu wielce zależy w jego nauczycielskich w Szczebrzeszynie obowiązkach. Będzie Cię Panie Dobr[odzieju] Kiewlicz błogosławił i wdzięczność do grobu poniesie.

Kończę ten list szczerym wyznaniem przyjaźni i prawdziwego szacunku załączając wyraz uszanowania

JMMWW Pana Dobr[odzieja]
najniższy Sługa
Lelewel Joa[chim]

3. Lelewel Joachim do Jana Łobojko

Łuck 26 VII 1827

O spotkaniu z I. Daniłowiczem, o nowinach naukowych i posusze panującej na Polesiu i Wołyniu.

Autograf, papier, form. 21 × 24 cm, k. 2, zapisane k. 1—1' i 5 wierszy na k. 2, na k. 2' adres jak nr 1.

List Pański z Wilna 19 czerwca rb. odebrałem, a spodziewając się lada dzień z Łucka¹ wyjechać i do Warszawy powrócić, wycytując zaś że Pan nigdzie z Wilna nie wyjeżdżasz piszę z podziękowaniem za uprzejmy list Jego i za łaskawą pamięć Mamy Dobrodziejki której proszę przede wszystkim moje złożyć uszanowanie i tysiączne oświadczając ukłony rączki ucałować.

Parę tygodni temu przejeżdżał przez Łuck z Charkowa Daniłowicz² jadąc do familii na Podlasie. Był tele łaskaw że się ze mną zatrzymał całe dni trzy i coś więcej. Niewiem jak mu być zato wdzięcznym. Ma bardzo wiele nader ciekawych i ważnych notat o Małorossii. Do zdziwienia jak można było w tak krótkim czasie tak wiele materiałów zgromadzić³. Możemy się po nim wiele spodziewać.

¹ Do Łucka jeździł L. szereg razy, do krewnego po kądzieli biskupa Kacpra Cieciszowskiego (1745—1831), który do r. 1827 rezydował w Łucku (później został arcybiskupem mohylewskim i metropolitą wyznania rz.-kat. w imperium rosyjskim). Najwyższe kontakty przypadają, jak się zdaje, na lata 1809—10, kiedy L. przebywający w pobliskim Krzemieniu często gościł w Łucku.

² Zob. nr 1, przyp. 8.

³ Daniłowicz przebywał w Charkowie od jesieni 1824 r.

Jak widzę w III numerze Köppena⁴ jest o kormczej Knihie. Może tam będą rezultata poszukiwań Rosenkampa⁵. Ciekawy jestem jak najdokładniejszych od (!) tej księdze wiadomości, i bardzo mi jest potrzebna. Daniłowicz spotkał się w Kijowie z Köppenem, był u Eugeniusza metropolity⁶, który nieco narzeka na mnie za upewnianie o autentyczności dyplomu Lwa Halickiego. Wszakże całe od Karamzina wątpliwości zasadzają się na zarzucie anachronimowej czyli mylności daty. Mamy to z doświadczenia że w arytmetyce chronologicznej najłatwiej się mylać (!) i właśnie sam Karamzin w taką popadł omyłkę ztąd datę o niewierność posądził.

Dzieła profesora Snegireffa⁷ nie mało jestem ciekawy, kiedy koniec wydrukowany musi już być całe⁸. Miło mi będzie z niego zasięgać wiadomości i wspominać imię uczonego któremu tyle winieniem gdy mnie do towarzystwa historii i starożytności rosyjskich w Moskwie na członka proponował⁹.

Wdzięczny jestem Panu mojemu żeś mnie chciał zastąpić przesyłając kuratorowi Pisarewowi¹⁰ moje dziełko. Obowiązkiem moim starać się będzie zwrócić egzemplarz, byłem mógł to wyeksekować nie mając już żadnego swojego.

O udzielenie skandynawskich numizmatów gdy się znajdują, jak najusilniej upraszam. Zaprobowałbym nad nimi niejakich poszukiwać.

Złe i przerażające zewsząd wiadomości. Posusza straszna. Na polesiu (!) rzeki, powysychały, Stochodem można wzdłuż jechać. Upada bydło i konie, sną ryby. Powielu (!) miejscach doktorzy i po-

⁴ Köppen Piotr (1793—1864), statystyk i etnograf rosyjski, protegowany kanclerza M. P. Rumiancewa. W latach 1825—26 wydawał *Bibliograficzeskije listy*, które weszły później jako tom II do dzieła *Materiały do historii oświaty w Rosji* (tom I — 1819, t. III — 1827) zob. nr 4.

⁵ Rosenkampf Gustaw (1762—1832), prawnik-praktyk, czynny w komisji ustawodawczej, zajmował się zagadnieniami historii prawa i wydał w r. 1829 *Obozrenije kormczej knigi w istoriczeskom widie*. Współpracował z Köppenem i w trzecim tomie jego *Materiałów do historii oświaty w Rosji* ogłosił również artykuł o „kormczej knigie“.

⁶ Eugeniusz Białchowitzynow (1767—1837) historyk rosyjski, od 1822 r. metropolita kijowski, napisał szereg dzieł historycznych i filologicznych.

⁷ Snegirew Iwan Michajłowicz (1793—1868), historyk i filolog, zajmował się również etnografią.

⁸ Powszechnym zwyczajem było drukowanie arkuszami, które rozsyłano od razu do abonentów i znajomych.

⁹ Moskiewskie Towarzystwo Historii i Starożytności utworzone w 1804 r. wydało szereg prac z zakresu historii i archeologii, odegrało poważną rolę w rosyjskim życiu umysłowym. XIX w.

¹⁰ Pisarew Aleksander Aleksandrowicz (1780—1848) był kuratorem uniwersytetu moskiewskiego i przewodniczącym Towarzystwa miłośników literatury rosyjskiej, członkiem Akademii i autorem szeregu prac.

licia zakazuje wołowiny i ryb. Mąki mleć niema czem, po wielu dworach przestają na zmełciu w żałnach (!). Mrą i ludzie. Zdarzają się wsi z których ludzie uszli w pola i w lasy dla unikania zarazy. Zdarza się to na Polesiu i w Kowelskim. Wszakże w tych dniach mieliśmy wielkie ulewy, burze, gromy. Nieurodzaj prawie powszechny. Powrót mój do Warszawy będzie bardzo droższy (!) bo owies idzie w górę.

Nie wiedząc czy czasem Rogalski¹¹ nie wyjechał już na wieś, ośmielam się do niego bilet załączyć.

Polecam mię statecznej pamięci zostając z poważaniem i ukłonami
 sługą najniższym
 Lelewel Joachim

4. *Lelewel Joachim do P. I. Köppena*¹.

Warszawa, 10 VIII 1826

Dziękuję za przesłane publikacje, przesyła drugi tom „Bibliograficznych ksiąg dwojga“, zapowiada trzeci i współpracę.

Autograf, franc., papier form. 19,8 × 24 cm, k. 2, zapisana tylko k. 1, na niej w lewym górnym rogu piśmem współczesnym, zapewne Köppena: Reçu le 20 Aout 1826.

Archiwum AN ZSRR, Leningrad, F. 30, o. 3, nr 151.

Monsieur!

Autrefois M. Chłędowski² m' a remi (!) trois numeros, le 1,11, et le 21, de Vos feuilles bibliographiques³. Maintenant, par l'entremise de M. Bobrowski⁴ Vous me faite (!) cadeau de tous le numeros. J'emsuis infinimens (!) obligé: mais il me semble que Mr. Bobrowski

¹¹ Rogalski Leon (1806—1878) wychowanek uniwersytetu wileńskiego, autor i tłumacz szeregu dzieł. m. in. *Historii powszechnej krótko zebranej* J. Kajdanowa uzupełnionej przez J. Lelewela, Wilno 1825, 2 tomy, publicysta i historyk, współpracownik *Encyklopedii Powszechnej* S. Orgelbranda.

¹ Köppen Piotr Iwanowicz, zob. nr 3, przyp. 4.

² Chłędowski Adam Tomasz (1790—1855), literat, wydawca i bibliotekarz Biblioteki Publicznej w Warszawie oraz profesor bibliografii na uniwersytecie warszawskim (wykładów nie prowadził). Po 1831 r. emigrant, założyciel księgarni polsko-francuskiej w Paryżu.

³ „Feuilles bibliographiques“: *Bibliograficzeskije listy* Köppena wydawane w l. 1825-26 obejmowały informacje o piśmiennictwie ukazującym się we wszystkich językach słowiańskich.

⁴ Bobrowski Florian (1787—1846), ks. bibliotekarz akademii połockiej, autor popularnego słownika łacińsko-polskiego (Wilno 1822) albo raczej: Michał, (1784—1848), ks., orientalista i historyk, profesor pisma św. na uniwersytecie wileńskim, usunięty razem z Lelewelem, Daniłowiczem i Gołuchowskim dekretem z 14/26 sierpnia 1824 r. powrócił na katedrę w 1826 r.

a un peu abusé de ma confiance. C'est trop de bonté de Votre part Monsieur! et je ne saurais pas assez vous remercier. Vous me mendez de Vois communiquer quelques details omis dans Votre ouvrage. Je veu (!) Vous satisfaire autant que je serais en etat, à chaque moments (!) de l'ecrir (?), étant trop distrai (!) d'autres objects de mes ambaras (!) litteraires. Il m'est agréable de pouvoir Vous remettre de ma part le second volume de mon ouvrage bibliographique⁵. Peutetre vous y trouverez quelques notices qui Vous interessent p. e. p. 185.351.425 En peut (!) de temps je m'occuperais du III Volume⁶, et j'aurais occasion de Vous communiquer des notices plus nombreuses. Je crois que Votre ouvrage périodique ne cessera de paraitre, et je ferais tous mes efforts de le connaitre à fond —

Je suis avec tous les égards possible.

Monsieur Votre tres humble et tres obéissant
Serviteur

Lelewel Joachim

5. *Lelewel Jochaim do Ch. Frähna*¹.

Warszawa 10 III 1830

Dziękuję za (nieokreślona bliżej) przystupę, pośredniczy w stonsunku do M. Polińskiego.

Autograf, łac., papier form. 18,7 × 24,5 cm; k. 2 zapisana tylko k. 1, na k. 2' pieczętka lakowa.

Archiwum AN ZSRR, Leningrad, F. 778, o. 2, nr 173.

Vir doctissime et quam maximae observantiae!

Perjucundae mihi fuerunt literae Tuae. Gratias Tibi ago, ut mihi consuluisti et restituisti quodam modo omnia, quo mea ratio rectior et solutior esse potest. Hoc Tuum officium semper mihi gratissimum esse dico.

Ego de numis chalifarum, quos perscrutare cupis, ad professorem

⁵ Drugi tom dzieła L. *Bibliograficznych ksiąg dwoje* wyszedł w 1826 r.

⁶ Jak wiadomo, L. zamierzał wydać trzeci tom *Bibliograficznych ksiąg*, ale tego nigdy nie dokonał.

¹ Frähn Christian-Martin (1782—1851) znakomity orientalista i numizmatyk, z pochodzenia Niemiec (ur. w Rostock), od 1807 profesor języków wschodnich na uni.w. w Kazaniu, w r. 1815 przeszedł do Petersburga. Od 1820 r. akademik, wydał szereg dzieł m. in. *Ibn Fossians und anderer Araber Berichte über die Rüssen älterer Zeit* 1823, *Katalog monet muzulmańskich Akademii Nauk w Petersburgu* 1826.

Polinscium², quam diligenter scripsi, et de hoc spero Te certum fore.

Peto a Te, ne me putes oblivione Tui, serius ad Te scribere, sed quod absim am urbe et gravitate occupationis meae, cicius esse non possim. Et haec scripsi subito. Pluribus verbis ad Te, cum plus otii nactus ero scribam: neque mihi in omni vita res tam erit ulla proposita, quam ut quotidie vehementius meam erga Te curam ac diligentiam ostendam, et ut meum studium et officium in iis maxime perspicias.

Vale et fave Vir doctissime et aestimatissime

Tui studiosissimo et observantissimo

J. Lelewel

6. Notatka Joachima Lelewela w sprawie wydania statutów litewskich.

(po sierpniu 1821 a przed jesienią 1822)

Autograf, papier, form. 12,5 × 16 cm, k. 2, gęsto zapisane k. 1—2, na k. 2' ręką XIX wieku. Eine Handschrift von Joachim Lelewel.

Biblioteka Publ. im. Sałtykowa-Szczedrina, Leningrad, Sobr. Rus. Autorg. K. -5, Lewel.

Dogiela Codexu jest trzy tomy drukowane¹: reszta w rękopiśmie. Blisko na inne trzy tomy dyplomata przez Dogiela zebrane ściągające się Rossji, Szwecji itd. są ułożone w Wilnie i Król[ewskie] Tow[arzystwo] Warsz[awskie] Przyj[aciół] Nauk wzięło z nich swoim nakładem kopję. Reszta Dogielowskich skryptów leżała w Wilnie w nieładzie. Zajął się teraz nimi Żukowski² i układa je.

Statuta Litewskie

Każdego narodu historia prawa interesuje nie mało i wszystkie narody posiadają drukowane zbiory swych praw, tak tych które przed wieki stanowione były i zarzucone zostały, jako też i obowiązujących. Litwa, nim uzyskała statut, który ją do dziś dnia obowiązuje, odmieniała swe prawodawstwo.

² Poliński Michał Pełka (1784—1848) matematyk i bibliograf, profesor matematyki wyższej stosowanej na uniw. wileńskim, był równocześnie znanym numizmatykiem.

¹ Dogiel Maciej (1715—1760), pijar, ogłosił w latach 1758—64 trzy tomy *Codex Diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Litvanae*, przy czym reszta gorliwie zebranych materiałów została w rękopiśmie.

² Żukowski Szymon Feliks (1782—1834) profesor języka greckiego Uniwersytetu wileńskiego, zajmował się głównie orientalistyką. Zapalony bibliograf, prowadził szereg poszukiwań w bibliotekach Petersburga, Moskwy, Krzemieńca i w innych.

R. 1529 był *pierwszy Statut Litewski* ogłoszony na który narzekano, zaczym częste zachodziły żądania odmian. R. 1564 Ogłoszony był *drugi statut*. A w krótkce poczyniono do niego przydatki 1566 i 1568.

R. 1588 dopiero *trzeci statut* i ostatni wykończony. Te statuta, te żądania i przydatki były w języku Ruskim i są ciekawymi monumentami historii w druku nieznanymi.

Pierwszego statutu są dwa rękopisma w Ruskim. Jeden nie cały w Wilnie, jeden własnością Działyńskiego³ (mam go sobie pożyczony). Łacińskie tego statutu tłumaczenie znajduje się w bibliotece Puławskiej.

Różne artykuły i prośby od Panów Litewskich i otkazy królewskie w Ruskim języku od r. 1544 do 1563 znajdują się w języku Ruskim (!) w tymże rękopisie Działyńskiego, a z roku 1544 w X-lit.-(?) metryki koronnych.

Drugi statut ile wiem tylko w tłumaczeniu Polskim dotąd znany w trzech rękopismach: w Puławach, w bibl[iotece] Król[ewskiego] Tow[arzystwa] Warsz[awskiego] Przyj[aciół] Nauk i w bibl[iotece] przy uniwersytecie warszawskim. — Przydatkowe następujące ustawy znajdują się w rękopisie wspomnionego statutu w Puławach.

Trzeci statut po Rusku i w tłumaczeniu Polskim był zaraz r. 1588 drukowany⁴. Ale tych oryginalnych tekstów jest zupełny niedostatek o nieodzownej potrzebie przedrukowania ich z dzieła Lindego o statucie Litewskim przeświadczyć się można.

Wszystkie te rękopisma nawet z biblioteki Puławskiej bez trudności z największą owszem łatwością użyte być mogą. Koło nich pracując możeby się co więcej odkryło.

W całości wszystkie te monumenta historyczne praw litewskich, drukowane tak w texcie Ruskim jako też w exystujących tłumaczeniach Polskich lub Łacińskim mogą wynieść przeszło cztery takie volumina jak składa zwykły w użyciu będący po polsku wydruko-

³ Działyński Adam Tytus (1797—1861) znany mecenas nauki, założyciel biblioteki kórnickiej i Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, finansował szereg wydawnictw źródłowych, m. in. wydanie *Zbioru praw litewskich od r. 1389 do 1529*, Poznań 1841, z notami Lelewela i Daniłowicza (*Bibliografia... J. Lelewela*, nr 482). Wydanie wlokło się od 1828 r. Wspomniany rękopis wypożyczył Lelewel około sierpnia 1821 r., co określa termin *a quo* powstania notatki. Por. Z. Celichowski, *Korespondencja J. L. z Tytusem Działyńskim*, Poznań 1884, nr 1.

⁴ *Statut Welikoho Kniazstwa Litowskoho...* drukowany był w Wilnie u Majmonowiczów w 1588 r., wydanie polskie wyszło w r. 1614 (por. Estr., 29, s. 231 i n.).

wany ze swymi notami i cytacjami konstytucji statut Litewski dziś Litwę obowiązujący⁵.

Do wyeksekrowania tego wydania któreby częściami skutecznie być mogło: Nieznam nikogo sposobniejszego nad Ignacego Daniłowicza⁶, adjunkta Uniwersytetu Wileńskiego, który już znacznie pracę swoją około statutu pierwszego pomknął. Tylko nie był w stanie podjąć swoim kosztem drogi do Warszawy dla skollajonowania niemałego tekstu z rękopismem Działyńskiego; tracił przy tym nadzieję, aby mógł małą tę cząstkową pracę do druku oddać. Nie można się zaś spodziewać ażeby Uniwersytet Wileński na druk miał łożyć ani tego, żeby miał udzielić jaki sukkurs adiunktowi swemu żeby ten Warszawę i Puławy po literacku odwiedził: chociaż nato jest czas wakacyjny chociaż na to tenże Uniwersytet chętnie by wyjednał dla swójego adjunkta cokolwiek wolnego czasu i w ciągu roku szkolnego⁷.

ИЗ РУКОПИСЕЙ И. ЛЕЛЕВЕЛЯ В ЛЕНИНГРАДСКИХ СОБРАНИЯХ

Публикуемые документы являются отрывками из рукописей выдающегося польского ученого и прогрессивного политического деятеля Иоакима Лелевеля (1786—1861), хранящихся в ленинградских собраниях: Архив Академии наук СССР и Отдел рукописей Государственной публичной библиотеки имени М. Е. Салтыкова-Щедрина. Все они относятся к тому времени, в котором связи Лелевеля с русскими учеными были особенно близкими и оживленными, что изменилось во время восстания в Польше в 1830—1831 гг.

Первую единую группу составляют три письма И. Лелевеля к И. Лобойко, профессору русской литературы в виленском университете. Они

⁵ Na całym obszarze Litwy i Białorusi po rozbiorach utrzymany został w mocy statut z 1588 r. ze zmianą szeregu przepisów z zakresu ustroju sądów, w mniejszej mierze prawa cywilnego i karnego; najmniej zmian było w prawie procesowym. Ten stan trwał do r. 1840, kiedy to 25.VI. wprowadzono Zwód Zakonów, opracowany w r. 1833, a obowiązujący w cesarstwie już od 1835 r. W 1830 r. Ignacy Daniłowicz ogłosił swój projekt nowego statutu dla Litwy, oparty o postanowienia z 1588 r. (później wyszedł również przekład rosyjski projektu). D. wszedł potem do komisji ustawodawczej opracowującej projekt Zwodu Zakonów.

⁶ Prawdopodobnie: Daniłowicza; Ignacy D. zob. nr 1, przyp. 8. Daniłowicz był w latach 1819—1822 adiunktem Uniwersytetu wileńskiego (wykłady prowadził od 1815 r.), co określa datę *ad aem* powstania notatki. W r. 1823 ogłosił *Historyczną wiadomość o statucie litewskim, najrzadszych wydaniach jego i drukach, ze wskazaniem miejsc, w których się one zachowują*. „Dziennik Wileński“ 1823, II.

⁷ D. w latach 1817 i 1818 delegowany był przez Uniwersytet wileński na kilkumiesięczne studia w Petersburgu, przy czym uniwersytet pokrywał wydatki (zob. Bieliński, *Uniwersytet wileński*, I, s. 353, 358, 363, 364).

написаны в 1825—1827 годах на польском языке в очень сердечном тоне, что свидетельствует о близких отношениях Лелевеля с Лобойко и его семьей. Эти письма содержат много сведений о научных работах и планах Лелевеля того времени, а также об его широких связях с русскими учеными, в частности с известным покровителем наук канцлером Н. П. Румянцевым (№ 1—3).

Написанное на французском языке письмо Лелевеля к видному библиографу, статистику и географу П. Н. Кеппену является свидетельством личной связи между обоими учеными, также как и короткое письмо по латыни к Христиану Френу, крупному ориенталисту и индизмизматик, автору многочисленных работ из этой области (№ 4 и 5).

Последний текст (№ 6) имеет другой характер. Это записка И. Лелевеля, касающаяся вопроса издания текстов литовских уставов от 1529, 1564 и 1588 гг. Обосновывая необходимость издания этих текстов, Лелевель выдвигает Игнатия Даниловича в качестве соответствующего издателя, называя его „адъюнктом университета“. Этот оборот позволяет определить время, в котором была написана не датированная записка, если учесть, что она должна была быть составлена после того, как Лелевель одолжил у Титуса Дзялынського рукопись первого устава („мне его одолжили“ — писал Лелевель). Как известно из переписки между ним и Т. Дзялынским, опубликованной З. Целиховским (Познань, 1884), это имело место в августе 1821 года до назначения Даниловича профессором (лето 1822 год). Содержание записки относится с одной стороны к переговорам и финансированию издания уставов, происходивших между Лелевелем и Румянцевым и ставшим известными благодаря публикации В. Францева „Из переписки Н. П. Румянцева, Варшава, 1909“, а с другой стороны — к его ходатайству у Титуса Дзялынського. Это ходатайство привело после нескольких лет к выходу в свет первого литовского устава в „Своде литовских законов“, Познань 1841.

THE LELEWEL'S PAPERS OF LENINGRAD

The documents that are hereby published are excerpts from manuscripts of Joachim Lelewel (1786—1861), a prominent scholar and a progressive Polish politician. These manuscripts have been preserved in Leningrad collections: in the Archives of the USSR Academy of Sciences and in the Manuscripts Department of the Saltykoff-Shchedrin Public Library. All of them are from the period when Lelewel was in close and hearty relations with Russian scholars, later torn by the 1830—1831 uprising.

A compact group form three letters written by Lelewel to Jan Łobojko a professor of Russian literature at the Vilno university. They were written in Polish in 1825—1827 and their content show the intimate relations that existed between Lelewel and the Łobojko family. They contain many informations on the work and scientific plans of Lelewel at that time and on his wide contacts with Russian scientists, among them with the well known promotor of science, the chancellor N. P. Rumiantseff. (NN. 1—3).

A letter by Lelewel written in French and addressed to P. I. Köppen a prominent bibliographer, statistician and geographer is a proof of a close contact between the two scholars. The same may be said of a short letter to Christian Frähne, a well known orientalist and numismatist, author of many work on this subject. (NN. 4 and 5).

The last text bears a different character. It is a note written by Lelewel, discussing the problem of publication of the Lithuanian Statutes from the years 1529, 1564 and 1588. Arguing for the necessity of such a publication Lelewel points to Ignacy Daniłowicz "an adjunct of the university" as the proper man for editor. This remark indicates the time when this undated note not has been written. It must have taken place after Lelewel has borrowed from Tytus Działyński the manuscript of the first Statute (I got it borrowed - writes L.) and from the correspondence of Lelewel with Działyński published by Z. Celichowski (Poznań 1884) we know that this occured in August 1821 — and before Daniłowicz was appointed professor in Summer 1822. The note refers on one side to the negociations between Lelewel and chancellor Rumiantseff concerning the financial outlay needed to have the Statutes printed, which are known thanks to the publication of W. Frantseff: The correspondence of N-P. Rumiantseff, Warsaw 1909, and on the other side to the solicitous approach to Tytus Działyński, which resulted many years later in the first Lithuanian Statute being published in "The collections of Lithuanian Laws" Poznań 1841.